

■ УДК 655.4/5:006.74

В. І. Дніпренко, доцент, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ ЯК ОБ'ЄКТ СТАНДАРТИЗАЦІЇ: ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Обґрунтована актуальність процесу стандартизації в галузі електронних видань. Розглянуто основні етапи цього процесу. Здійснено порівняльний аналіз ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» та ГОСТ 7-83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения». Виявлено проблеми в галузі термінології та класифікації електронних видань. Визначено перспективи стандартизації електронних видань.

Ключові слова: *електронне видання, стандартизація, термінологія, класифікація видань, ДСТУ 7157:2010.*

В. И. Днипренко, доцент, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

ЭЛЕКТРОННОЕ ИЗДАНИЕ КАК ОБЪЕКТ СТАНДАРТИЗАЦИИ: ОСНОВНЫЕ ЭТАПЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

Обоснована актуальность процесса стандартизации в области электронных изданий. Рассмотрены основные этапы этого процесса. Осуществлен сравнительный анализ ДСТУ 7157: 2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» и ГОСТ 7-83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения». Виявлены проблемы в области терминологии и классификации электронных изданий. Определены перспективы стандартизации электронных изданий.

Ключевые слова: *электронное издание, стандартизация, терминология, классификация изданий, ДСТУ 7157:2010.*

V. I. Dniprenko, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv

ELECTRONIC EDITION AS AN OBJECT OF STANDARDIZATION: BACKGROUND AND FUTURE DEVELOPMENT

The relevance of the standardization process in the field of electronic publications is substantiated. The background of this process is considered. The comparative study of DSTU (National State Standard) 7157:2010 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint» and GOST (National State Standard) 7-83-2001 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint» was carried out in practice. The issues in the field of terminology and classification of electronic publications have been identified. The prospects for the standardization of electronic publications have been determined.

Keywords: *electronic publication, standardization, terminology, classification of publications, DSTU (National State Standard) 7157:2010.*

Постановка проблеми. В умовах сучасного соціокомунікаційного середовища реаліями функціонування документно-комунікаційної сфери стало співіснування друкованих та електронних видань, яке набуває особливої актуальності для видавничої та бібліотечної справ. І якщо проблеми формування терміносистеми та класифікації друкованих видань мають тривалу історію, то обговорення зазначених питань щодо електронних видань налічує лише кілька десятиліть, а на пострадянському просторі розпочинається лише з другої половини 90 рр. минулого сторіччя. Серед фахівців, котрі одними з перших звернули увагу на феномен електронного видання, слід назвати В. Агеєва, О. Баришеву, В. Вуль, Р. Гиляревського. Нині проблему визначення та класифікації електронного видання в різних аспектах розглядають Т. Киричок, Т. Купріянова, В. Маркова, Ю. Петяк, І. Погореловська, Н. Фіголь та ін.

Важливу роль у формуванні терміносистеми та розробленні питань класифікації поряд з працями науковців і підготовкою термінологічних словників відіграють стандарти. Стандартизація є ефективним інструментом організаційно-правового регулювання, яке вже майже півстоліття використовується в документно-комунікаційній сфері. У Радянському Союзі процес стандартизації зазначеної галузі розпочато в 1967–1970 рр. Саме в цей період почалося формування «Системы стандартов по информации, библиотечному и издательскому делу» (СИБИД), яка зараз налічує понад 100 ГОСТів, що продовжують діяти не лише в Росії, а й у більшості країн СНД (Бахтурина, 2016). І одним із перших стандартів у межах цієї системи був ГОСТ 16447-70 «Издания. Основные виды. Термины и определения», що наочно демонструє важливість проблем формування терміносистеми та класифікації видавничої продукції.

Нині прийняття і впровадження державних стандартів в Україні регулюється Законом України «Про стандартизацію». Цей Закон встановлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення єдиної технічної політики в цій сфері. Згідно із Законом, стандарт — «це нормативний документ, оснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері» (Про стандартизацію. № 1315-VII. ст. 1058, 2014). Не є винятком і книжкова справа. Питання стандартизації в галузі книжкової справи розробляли такі фахівці, як М. Хойнацький, М. Тимошик, Д. Коршунов, С. Ярема, В. Моргунок, П. Пашуля, Б. Мамут.

Що стосується термінологічних стандартів, то у 2001 р. українським НДІ стандартизації, сертифікації та інформатики Держстандарту України затверджено і введено в дію ДСТУ 3966-2000 «Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять», що містять основні вимоги до стандартизування термінів та понять (ДСТУ 3966-2000. Київ: Держспоживстандарт України, 2010). Саме з урахуванням цих вимог фахівці формують основні терміни та визначення в державних стандартах.

Принциповою є зміна в підходах до розроблення та затвердження. Якщо раніше вони мали обов'язковий юридичний статус, то нині їх застосування рекомендаційне. «Адже стандарт став нині певною мірою «громадською угодою», — зазначає з цього приводу Г. І. Солоїденко (Солоїденко, 2010, 125).

Зі здобуттям Україною незалежності постало питання створення власної системи стандартизації в галузі видавничої справи. 8 серпня 1994 р. при Державному комітеті зі стандартизації, метрології та сертифікації України створено Технічний комітет «Технологія поліграфії», у структурі якого функціонують чотири підкомітети («Видавнича діяльність», «Технологія книжкового виробництва», «Технологія газетного виробництва», «Технологія спеціальних видів друку» і одна робоча група). Таким чином, розробку видавничих стандартів покладено на підкомітет «Видавнича справа», створений на базі Національного науково-виробничого об'єднання «Книжкова палата України». Аналізуючи діяльність у галузі видавничої справи в 90 рр. ХХІ ст., М. Тимошик (2001) оцінює її критично, оскільки за розглянутий період зазначений підкомітет підготував і ввів у дію лише один стандарт. Суттєвих позитивних зрушень ситуація зі стандартизацією в галузі видавничої діяльності зазнала у ХХІ ст. Саме в цей період створено й оновлено нормативну базу видавничої галузі. Переконливим свідченням є перелік чинних нормативних документів зі стандартизації в галузі видавничої справи, розміщений на сайті Книжкової палати України, який налічує п'ятдесят найменувань (<http://www.ukrbook.net/vidavc.html>). Цікавим є те, що першим українським видавничим стандартом став ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види. Терміни та визначення» (ДСТУ 3017-95. Київ: Держстандарт України, 1995), розроблений підкомітетом «Видавнича справа» і набув чинності згідно з наказом Держстандарту України № 58 від 23 лютого 1995 р. Це є також додатковим свідченням важливості термінологічної впорядкованості та розробки типології видань для книжкової галузі.

Але на момент прийняття зазначеного стандарту електронні видання ще не набули поширення в документно-комунікаційному просторі тогочасної України, тому він повністю присвячений друкованим виданням. Істотним кроком уперед стало прийняття нового стандарту – ДСТУ 3017:2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять» (ДСТУ 3017:2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016), що набув чинності 1 липня 2016 р. Також з 1 липня 2010 р. є чинним перший національний стандарт України ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» (ДСТУ 7157:2010. Київ: Держспоживстандарт України, 2010), у якому розроблено та стандартизовано терміносистему та класифікацію електронних видань. Таким чином, поступово розпочато процес стандартизації терміносистеми та типології електронних видань, що потребує розгляду його перебігу й визначення подальших перспектив.

Мета статті – розглянути основні етапи стандартизації терміносистеми та класифікації електронних видань, окреслити подальші перспективи цього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Історія стандартизації терміна «електронне видання» у світі розпочинається в 1991 р. минулого сторіччя з виходом друком міжнародного стандарту ISO 9707:1991 «Information and documentation – Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodical and electronic publications». Згідно із цим стандартом, електронне видання (electronic publication) трактують як документ, наданий для публічного доступу, який оприлюднюється в машиночитаній формі. Він може містити файли даних і програмне забезпечення (прикладні програми); може бути записаний на папері, магнітному, оптичному та інших носіях, призначених для обробки комп'ютером або периферійними пристроями (ISO 9707:1991 Retrieved from <http://www.iso.ch/iso/en/>, 1991).

На пострадянському просторі вперше підготовлено у 2002 р. міждержавний стандарт ГОСТ 7-83-2001 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения», який набув чинності і в якому наведено визначення понять «електронне видання», «титольний екран», «мінімальні системні вимоги», «первинна упаковка», «вторинна упаковка» та класифікація за такими ознаками: «наявністю друкованого еквівалента», «природою основної інформації», «цільовим призначенням», «технологією поширення», «характером взаємодії користувача і електронного видання». Також він містить розділ, присвячений складу та розміщенню вихідних відомостей

(ГОСТ 7.83–2001. — Минск : Межгос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002).

Зважаючи на те, що електронне середовище є надто динамічним, постала необхідність доопрацювання цього стандарту й узгодження відповідно до нових реалій. Саме тому на пострадянському просторі почали розробляти і власні державні стандарти. Так, прийнято ГОСТ Р7.0.83-2013 «Электронные издания. Основные виды и выходные сведения» в Російській Федерації, що відрізняється від міждержавного більшою кількістю термінів та класифікаційних ознак, а також наявністю розділу «Склад електронного видання» (ГОСТ Р7.0.83–2013. — Москва : Стандартиформ, 2014.). Не є винятком і Україна. У 2010 р. розроблений і вступив у дію національний стандарт ДСТУ 7157:2010 «Видання електронні. Основні види та вихідні відомості», у якому визначено види електронних видань, подано їхні визначення, означено основні елементи вихідних відомостей, склад та правила їх розміщення в електронних виданнях (ДСТУ 7157:2010. Київ: Держспоживстандарт України, 2010). Положення стандарту рекомендовано до використання суб'єктам видавничої справи, що випускають і поширюють електронні видання.

Важливим етапом формування єдиного комунікаційного простору, у якому співіснують як друковані, так і електронні видання, є нещодавнє прийняття ДСТУ 3017: 2015 «Видання. Основні види. Терміни та визначення понять». Слід зазначити, що у визначенні поняття «видання» в новому стандарті в переліку способу виробництва доданий ще й «електронний запис на будь-якому носієві». Таке визначення відбиває реальність сучасної комунікаційної ситуації з взаємопроникненням документної та електронної комунікацій. Окрім того, суттєвою новацією нового стандарту є те, що його дія поширюється не лише на друковані, а й на електронні видання. За типологічними ознаками, що означені в ньому, здійснюється статистичний облік електронних локальних видань у Книжковій палаті України. Це є новим кроком у розвитку типології видань відповідно до сучасного стану з диверсифікацією видань у книжковій галузі. Водночас, очевидно, що навіть такий інтегрований стандарт повною мірою не відбиває всіх особливостей електронного видання, а тому поки що є необхідність і окремого стандарту, присвяченого електронним виданням. Зважаючи на те, що в статті Н. Фіголь ДСТУ 7157:2010 розглядається порівняно з ДСТУ 3017-95 (Фіголь, 2014), слід доповнити цей аналіз порівнянням першого із ГОСТ 7.83-2001 та в окремих аспектах з ДСТУ 3017:2015.

Національний стандарт (ДСТУ 7157:2010), присвячений електронним виданням, на відміну від державного (ГОСТ 7.83-2001), має дещо іншу структуру. Якщо в останньому визначення понять і класифікація електронних видань були в одному розділі, то в першому спочатку визначено терміни і поняття, а потім здійснено класифікацію. У міждержавному стандарті визначено всі різновиди електронних видань, у національному не наведено види видань за цільовим призначенням та ще немало визначень, тому в останньому визначенні термінів і понять менше. Якщо в міждержавному їх 37, то в національному – 23. Цілком імовірно, що класифікація за цільовим призначенням повністю повторює класифікацію видів видань, яка містить відповідний стандарт (на момент прийняття ДСТУ 7157:2010 – ДСТУ 3017-95, а нині – ДСТУ 3017:2015).

Слід зазначити, що системоутворюючий термін «електронне видання» в обох стандартах визначається майже однаково, як «електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для поширення в незмінному вигляді» (ГОСТ 7.83 – 2001. – Минск : Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002; ДСТУ 7157:2010. Київ:Держспоживстандарт України, 2010). У ДСТУ 3017:2015 його дефініція суттєво відрізняється. Там електронне видання визначається як «документ, інформацію в якому подано у формі електронних даних і для використання якого потрібні засоби обчислювальної техніки» (ДСТУ 3017:2015. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016, с. 5). Якщо до першого визначення були цілком слушні зауваження фахівців щодо ігнорування реалій електронного простору (інтерактивності, динамічності) (Маркова, 2011; Петяк, 2010), то друге визначення, на нашу думку, навпаки – надто широке і підходить більше до визначення поняття «електронний документ», і саме так воно визначається в ГОСТ 7.83-2001 та ДСТУ 7157:2010. Пояснення такої термінологічної плутанини вбачаємо в тому, що в ГОСТ 7.83-2001 та ДСТУ 7157:2010 визначення електронного видання подається як узагальнююче, а в ДСТУ 3017:2015 – як виокремлене за способом виготовлення. Тому слід знайти «золоту середину», яка б не зважала на особливості мережевого простору, урахувала технічні аспекти, особливості процесів функціонування в системі соціальних комунікацій (створення, поширення, споживання).

Крім зазначених визначень електронних видань за цільовим призначенням, у національному стандарті порівняно з міждержав-

ним зазначені також такі, як «неперіодичне», «періодичне», «продовжуване», хоча вони наявні в класифікації електронних видань. Можливо, це також пояснюється спробою інтегрувати цей стандарт із стандартом «Видання. Основні види». Також у національному стандарті відсутній термін «мінімальні системні вимоги», який є у міждержавному. Загалом визначення термінів за змістом в обох стандартах майже ідентичні, можна лише зауважити, що в національному вони дещо ємніші.

Що стосується класифікаційних ознак, то в обох стандартах вони ідентичні. Електронні видання можуть бути класифіковані за:

- наявністю друкованого еквівалента;
- цільовим призначенням;
- технологією використання;
- характером взаємодії з користувачем;
- періодичністю;
- структурою.

Види видань за цими ознаками теж майже ідентичні, за винятком деяких відмінностей цільового призначення, періодичності та структури. У національному стандарті виокремлюється 12 видів за цільовим призначенням, натомість у міждержавному — 11. У національному наявне «релігійне» і «популярне», натомість зникає «нормативне виробничо-практичне», а «художнє» в міждержавному стандарті замінюється на «літературно-художнє». До речі, цей перелік видів видань за цільовим призначенням національного стандарту повторюється і в ДСТУ 3017:2015, що більшою мірою відбиває реальний стан видавничого потоку як друкованих, так і електронних видань. Стосовно періодичності, то в національному не зазначено вид «серіальне електронне видання», який наявний у міждержавному. Пояснюється це тим, що термін «серіальне видання» є узагальнюючим для періодичного та продовжуваного. Класифікація видів електронних видань за структурою в національному стандарті містить «одночастинне», «багаточастинне» та «серійне» замість «однотомного», «багатотомного» й «електронної серії» в міждержавному. Незрозумілою є відсутність багатотомного видання в класифікації і наведення його дефініції в розділі «Терміни та визначення понять». При цьому в примітках до багаточастинного зазначається, що воно охоплює багатотомне, серіальне та оновлюване. Можливо логічніше було б подати класифікацію на рівні не тільки видів, а й підвидів, як це здійснено в ДСТУ 3017:2015.

Н. Фіголь (2014), аналізуючи національний стандарт, зазначала, що в ньому не класифікуються електронні видання за аналітико-

синтетичним переробленням інформації та складом основного тексту, немає класифікації за обсягом і форматом. Науковиця дійшла висновку, що вона є неповною і недостатньою (Фіголь, 2014). І в цьому з нею складно не погодитися, навіть з огляду на те, що в ДСТУ3017:2015, що нещодавно набув чинності, здійснено спробу створити стандарт, який охоплював би як друковані, так і електронні видання.

Водночас слід відзначити, що порівняно з міждержавним, національний має логічнішу структуру і ємніші визначення.

Перспективою розвитку стандартизації в галузі термінологічного апарату та класифікації електронних видань є уточнення існуючих термінів (особливо це стосується поняття «електронне видання») та розширення класифікаційних ознак, зважаючи на реалії існування електронних видань у соціокомунікативному просторі. Саме в цьому вбачаються перспективи дослідження означеної теми.

Список посилань

- Бахтурина, Т. А. (2016). Стандарты СИБИБД в начале XXI века: обновление и расширение информации. *Научные и технические библиотеки*, 5, 59–76.
- Электронные издания. Основные виды и выходные сведения: ГОСТ 7.83 — 2001. Введ. 2002-07-01.* Минск: Межгосударственный совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 2002.
- Электронные издания. Основные виды и выходные сведения: ГОСТ Р 7.0.83–2013 . Введ. 2014–03–01.* Москва: Стандартинформ, 2014.
- Видання. Основні види. Терміни та визначення: ДСТУ 3017 — 95. Чинний від 96-01-01.* Київ: Держстандарт України, 1995.
- Термінологія. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966-2000. Чинний від 2001-01-01.* Київ: Держстандарт України, 2000.
- Термінологічна робота. Засади і правила розроблення стандартів на терміни та визначення понять: ДСТУ 3966-2000. На заміну ДСТУ 3966-2000; Чинний від 2010-07-01.* Київ : Держспоживстандарт України, 2010.
- Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010. Чинний від 2010-07-01.* Київ: Держспоживстандарт України, 2010.
- Інформація та документація. Видання. Основні види. Терміни та визначення понять. ДСТУ 3017:2015. На заміну ДСТУ3017-95; Чинний від 2010-07-01.* Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016.
- Про стандартизацію. Закон України від 5 черв. 2014 р. № 1315-VII. *Відомості Верховної Ради.* № 14. ст. 1058.(2014).
- Маркова, В. А. (2010). *Книга в соціально-комунікативному просторі: минуле, сучасне, майбутнє: монографія.* Харків.
- Петяк, Ю. Ф. (2011). Визначення терміну «електронні видання». *Поліграфія і видавнича справа*, 2, 184–187.

- Солоіденко, Г. І. (2010). *Українська бібліотечна термінологія: стан та основні етапи розвитку, Монографія*. НАН України. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ: НБУВ.
- Тимошик, М. (2001). Українські видавничі стандарти: до питання про концепцію розробки і впровадження у практику вітчизняного книговидання. *Наукові записки інституту журналістики (Т. 3, с. 41–49)*.
- Фіголь, Н. М. (2014). Класифікація електронних видань. *Технологія і техніка друкарства, 2*, 124–128.
- ISO9707:1991: *Information and documentation –Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications*. TC 46. 1991. Retrieved from <http://www.iso.ch/iso/en/>

References

- Bakhturina, T. A. (2016) Standards *SIBID* early 21st century: updating and expansion of information. *Scientific and technical libraries, 5*, 59–76. [in Russian].
- State Standard 7.83 — 2001(2002). *Electronic editions. Basic types and imprint*. Minsk, Mezhgosudarstvenniy soviet postandartizatsii, metrolohii I sertifykatsii. [in Russian].
- State Standard 7.0.83–2013 (2014). *Electronic editions. Basic types and imprint*. Moscow, Standartinform. [in Russian].
- State Standard 3017 — 95 (1995). *Editions. Terms and definitions*. Kyiv, Derzhstandart Ukrainy. [in Ukrainian].
- State Standard 3966-2000 (2000). *Terminology. Principles and working out procedure of standards for terms and definitions*. Kyiv, Derzhstandart Ukrainy. [in Ukrainian].
- State Standard 3966:2009 (2010). *Terminology. Principles and working out procedure of standards for terms and definitions*. Kyiv, Derzhspozhyvstandart Ukrainy. [in Ukrainian].
- State Standard 7157:2010 (2010). *Information and documentation. Editions electronic. Basic types and imprint*. Kyiv, Derzhspozhyvstandart Ukrainy. [in Ukrainian].
- State Standard 3017: 2015 (2016) *Editions. Information and documentation. Basic types. Terms and definitions conceptions*. Kyiv, DP “UkrNDNTs”. [in Ukrainian].
- A law of Ukraine of June 5, 2014 № 1315-VII “On standardization” (2014, 5 June). *Information from the Supreme Council*, No. 31, Art. 1058. [in Ukrainian].
- Markova, V. A. (2010). *A book is in social communication space: past, modern, future*. Kyiv. [in Ukrainian]
- Petiak, Yu. F. (2011). The definition of the term «electronic editions». *Printing and publishing, 2*, 184–187. [in Ukrainian].
- Soloidenko, H. I. (2010). *Ukrainian library terminology: state and basic stages electronic editions*. Kyiv, NBUV. [in Ukrainian].

- Tymoshyk, M. (2001). Ukrainian publishing standards: to the question about conception and introduction in practice of national book industry. *Proceedings of the Institute of Journalism* (Vol. 3, pp. 41–49). [in Ukrainian].
- Fihol, N. M. (2014). Classification of the electronic editions. *Technology and printing technique*, 2, 124–128. [in Ukrainian].
- ISO9707:1991 (1991). *Information and documentation — Statistics on the production and distribution of books, newspapers, periodicals and electronic publications*. Retrieved from <http://www.iso.ch/iso/en/> [in Ukrainian].

UDC 655.4/5:006.74

V. I. Dniprenko, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts, Kyiv
odniprenko@bigmir.net
<http://orcid.org/0000-0001-6167-3389>

ELECTRONIC EDITION AS AN OBJECT OF STANDARDIZATION: BACKGROUND AND FUTURE DEVELOPMENT

The aim of this article is to consider the background and development prospects in the field of standardization of electronic publications.

Research Methodology. The article provides a detailed examination of DSTU (National State Standard) 7157:2010 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint» and GOST (National State Standard) 7-83-2001 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint».

Results. The relevance of the standardization process in the field of electronic publications is substantiated. The background of this process is considered. The comparative study of DSTU (National State Standard) 7157:2010 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint» and GOST (National State Standard) 7-83-2001 «Electronic publications. Main types and publisher's imprint» was carried out in practice. The issues in the field of terminology and classification of electronic publications have been identified. The prospects for the standardization of electronic publications have been determined.

Novelty. The author attempts to examine the main stages in the development of standardization of electronic publications, the existing standards have been analyzed and the prospects for the development of this field have been determined.

The practical significance. The developers of standards can take this analysis into account in further work on standards in the field of electronic publications.

Keywords: *electronic publication, standardization, terminology, classification of publications, DSTU (National State Standard) 7157:2010.*

Надійшла до редколегії 11.09.2017 р.